

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n ja 7 luvun 24 §:n muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäynnissä rikosasioissa annettua lakia. Lakiteknisistä syistä esityksessä on lisäksi ehdotus mainitun lain väliaikaisesta muuttamisesta. Asianomistajan ensisijaisesta oikeudesta vaatia julkista tehtävää suorittavan tuomitsemisesta rangaistukseen luovuttaisiin. Asianomistajalla olisi näissä tapauksissa pääsäännön mukainen toissijainen syyteoikeus eli oikeus vaatia rangaistusta, jos syyttäjä on

päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka jos esitutkintaa ei toimiteta tai se keskeytetään tai lopetetaan. Esitys liittyy lakiehdotukseen perustuslain muuttamisesta.

Välikaista muuttamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2012 ja olemaan voimassa 31 päivään joulukuuta 2013. Muuttamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.

PERUSTELUT

1 Nykytila ja ehdotetut muutokset

Voimassa olevan perustuslain 118 §:n 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään lukuun ottamatta valtakunnanoikeudessa käsiteltäviä syyteasioita.

Nykyinen perustuslain 118 §:n 3 momentti ei salli asianomistajan syyteoikeuden säätämistä toissijaiseksi tavallisen lain tasolla (HE 1/1998 vp s. 172). Lailla voidaan säätää vain tämän oikeuden käyttämisen yksityiskohdista.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jatkossa ROL) 1 luvun 14 §:n 1 momentissa viitataan edellä tarkoitettuun perustuslain momenttiin.

Perustuslain 118 §:n 3 momentissa tarkoitettu tapaus on toinen poikkeus siitä pääsäännöstä, että asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus. ROL 1 luvun 14 §:n 1 momen-

tin mukaan asianomistaja saa nostaa syytteen vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan.

Viime vaalikauden lopussa eduskunta hyväksyi lakiehdotuksen perustuslain muuttamisesta lepäämään ensimmäisiin eduskuntavaalien jälkeisiin valtiopäiviin (LJL 3/2011 vp). Perustuslain 118 §:n 3 momenttia muutettaisiin siten, että säännökseen sisältyvä sääntelyvaraus tarkistettaisiin nykyistä väljempään muotoon. Momentin sääntelyvarauksesta ”sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään” poistettaisiin ”tarkemmin”.

Perustuslain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, ettei olisi perusteltua vastaisuudessa poiketa syyttäjän syyteoikeuden ensisijaisuudesta virkarikosasioissa ja että tämän vuoksi ROL 1 luvun 14 §:ää on tarkistettava (HE 60/2010 vp s. 33). Hallituksen esityksessä on todettu seuraavaa (HE 60/2010 vp s. 47): ”Asianomistajan syyteoikeus virkarikosasioissa ja oikeus korvausvaateiden esittämiseen muodostavat osaltaan taakeet julkisen vallan väärinkäyttöä vastaan ja turvaavat kansalaisten osallistumista julkisen vallan käytön valvontaan. Oikeusvaltioperi-

aatteen toteutumisen kannalta ei kuitenkaan ole merkityksellistä, onko asianomistajan syyteoikeus järjestetty ensisijaiseksi vai toissijaiseksi. Molemmat järjestelyt turvaavat riittävät oikeussuojakeinot virkavastuun toteuttamisessa ja julkisen vallan käytön valvonnessa. Tämän vuoksi ei ole perusteltua poiketa virallisen syyttäjän syyteoikeuden ensisijaisuudesta virkarikosasioissa.”

Nyt käsillä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan, että ROL 1 luvun 14 §:n 1 momentista (laissa 455/2011) poistettaisiin viittaus perustuslain 118 §:n 3 momenttiin. Tällöin virkarikosasioitakin koskisi momentin alkuosa, jonka mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai käsillä on muu edellä mainittu syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen päätös.

ROL 1 luvun 14 §:n 1 momenttia on muutettu lailla 818/2011, joka tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014. Muutoksen mukaan asianomistaja saa nostaa syytteen myös silloin, kun esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty.

Koska tässä ehdotettu muutos on tarkoitettu tulemaan ennen vuoden 2014 alkua, joudutaan lakiteknisistä syistä antamaan kaksi lakiehdotusta. Ensiksi muutettaisiin ROL 1 luvun 14 §:n 1 momenttia sellaisena kuin se on laissa 455/2011 väliaikaisesti niin, että muutoslaki olisi voimassa 31 päivään joulukuuta 2013. Toinen laki, jolla muutettaisiin vastaavalla tavalla mainittua momenttia sellaisena kuin se on laissa 818/2011, tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.

ROL 7 luvun 24 §:ssä säädetään tuomioistuimen velvollisuudesta kuulla syyttäjää silloin, kun asianomistaja ajaa yksin syytettä ensisijaisen tai toissijaisen syyteoikeutensa perusteella. Pykälää muutettaisiin edellä kuvatuin tavoin kaksivaiheisesti siten, että ensiksi pykälästä poistettaisiin viittaus perustuslain 118 §:n 3 momenttiin. Toisessa vaiheessa säännöstä lisäksi täydennettäisiin niin, että se vastaisi ROL 1 luvun 14 §:n 1 momentin asiasisältöä siinä muodossa kuin momentti on laissa 818/2011.

2 Esityksen vaikutukset

Poliisi kirjasi rikosilmoituksia vuonna 2009 rikoslain 40 luvun vastaisista virkarikoksista yhteensä 469 kappaletta, joista 167 todettiin, ettei rikosta olekaan tapahtunut. Samana vuonna syyttäjät tekivät näissä rikosasioissa yhteensä 179 syyttämättä jättämismisratkaisua, joista valtaosa (132 kappaletta) perustui siihen, ettei rikoksesta ollut riittävää näyttöä. Seuraamusluonteisia syyttämättä jättämispäätöksiä tehtiin 16 kappaletta. Käräjäoikeuksissa annettiin 27 syyksiluukevaa tuomiota, jossa päärikoksena oli virkarikos. Näissä tapauksissa syyksiluettiin yhteensä 50 virkarikosta. Syytteet hylättiin 70 tapauksessa. Luvuista voidaan ensinnäkin päätellä, että virkarikosten juttumäärät ovat vähäisiä. Toisaalta luvuista voi päätellä, että asetus, jossa asianomistaja ajaa virkarikos-syytettä, on verraten harvinainen. Tarkkaa ja vertailukelpoista tietoa viimeksi mainitun jutturyhmän koosta ei ole saatavilla. Juttujen vähäisen lukumäärän vuoksi esityksellä ei ole merkityksellisiä taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

3 Asian valmistelu

Esitys on laadittu oikeusministeriössä virkatyönä. Luonnoksesta hallituksen esitykseksi pyydettiin lausunnot sisäasiainministeriöltä, eduskunnan oikeusasiamieheltä, valtioneuvoston oikeuskanslerilta, Poliisihallitukselta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Helsingin hovioikeudelta, Helsingin käräjäoikeudelta, Pirkanmaan käräjäoikeudelta, Suomen Asianajajaliitolta ja professori Dan Frändeltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto.

Lausuntoja saatiin yhdeksän, joista kuudessa puollettiin muutosehdotuksia ja kolmessa todettiin, ettei muutosehdotuksista ole huomautettavaa.

4 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy perustuslain muutosehdotukseen (LJL 3/2011 vp), jota koskevat lakiesitykset on hyväksytty eduskunnassa 21 päivänä lokakuuta 2011 (EK 16/2011 vp). Lait on hyväksytty 4 päivänä marraskuuta 2011.

5 Voimaantulo

Edellä kuvatuin tavoin ensimmäisessä lakiehdotuksessa tarkoitettu laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samaan aikaan kuin perustuslain 118 §:n 3 momentin muutos eli 1 päivänä maaliskuuta 2012. Jälkimmäisessä la-

kiehdotuksessa tarkoitettu laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n ja 7 luvun 24 §:n väliaikaisesta muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väliaikaisesti oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 1 momentti ja 7 luvun 24 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 14 §:n 1 momentti laissa 455/2011 ja 7 luvun 24 § laissa 243/2006, seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan tai ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuuluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2013.

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa.

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n ja 7 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 1 momentti ja 7 luvun 24 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 14 §:n 1 momentti laissa 818/2011 ja 7 luvun 24 § laissa 243/2006, seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan tai ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan taikka että esitutkintatoimenpiteen suorittamista siirretään, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2014.

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa.

Helsingissä 18 päivänä marraskuuta 2011

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n ja 7 luvun 24 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väliaikaisesti oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 1 momentti ja 7 luvun 24 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 14 §:n 1 momentti laissa 455/2011 ja 7 luvun 24 § laissa 243/2006, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Syyteoikeudesta

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan. *Asianomistajan oikeudesta nostaa syyte julkista tehtävää hoidettaessa tehdystä rikoksesta säädetään perustuslain 118 §:n 3 momentissa.*

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tai perustuslain 118 §:n 3 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan taikka ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

1 luku

Syyteoikeudesta

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan tai ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta
2013.

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen
lain mukaan, joka on voimassa hänen esittä-
essään rangaistusvaatimuksensa.

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n ja 7 luvun 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 1 mo-
mentti ja 7 luvun 24 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 14 §:n 1 momentti laissa 818/2011 ja
7 luvun 24 § laissa 243/2006, seuraavasti:

Vahvistettu laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Syyteoikeudesta

Syyteoikeudesta

14 §

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen ri-
kuksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää
syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomai-
nen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitut-
kintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka
lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen
myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suoritta-
mista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirret-
ty. *Asianomistajan oikeudesta nostaa syyte
julkista tehtävää hoidettaessa tehdystä rikok-
sesta säädetään perustuslain 118 §:n 3 mo-
mentissa.*

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen ri-
kuksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää
syytteen nostamatta *taikka* esitutkintaviran-
omainen *tai* syyttäjä on päättänyt, ettei esi-
tutkintaa toimiteta *taikka* että se keskeytetään
tai lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syyt-
teen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suo-
rittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä
siirretty.

7 luku

7 luku

**Asianomistajan yksin ajaman rikosasian
käsittelystä**

**Asianomistajan yksin ajaman rikosasian
käsittelystä**

24 §

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n
2 momentissa tai perustuslain 118 §:n 3 mo-
mentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeut-

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n
2 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyte-
oikeuttaan *tai* ajaa yksin rikosasiaa sen vuok-

taan *taikka* ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta *taikka* että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

si, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta *taikka* että se keskeytetään tai lopetetaan *taikka* että esitutkintatoimenpiteen suorittamista siirretään, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2014.

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa.
